

Р.В. ШЕЙКО

канд. соц. наук

Національний університет внутрішніх справ

УДК 302.085

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ БАЗИ СОЦІОЛОГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Розглянута роль громадської думки у формуванні престижу і привабливості органів внутрішніх справ; виділені служби, діяльність яких впливає на формування загального образу міліції, а також основні напрямки у вивченні суспільної думки щодо діяльності міліції.

Сучасний рівень розвитку української держави, соціально-економічні і політичні зміни, проведення курсу демократизації потребує ефективної роботи усіх гілок влади, у тому числі й органів внутрішніх справ. У першу чергу це пов'язано з виконанням ними задачі по боротьбі зі злочинністю і корупцією [1, с.6].

Як показують результати соціологічних досліджень, у числі основних умов подальшого нарощування зусиль по боротьбі зі злочинністю одне з центральних місць займає, зокрема, підвищення авторитету органів внутрішніх справ, міліції. Це пов'язано, насамперед, з вивченням громадської думки щодо стану та динаміки престижу та привабливості міліцейських професій [2, с.16].

Сьогодні ця проблема стає все більш актуальною. Проте тривалий час вивчення авторитету, престижу і привабливості професій, у тому числі, й у системі органів внутрішніх справ, здавалося непотрібним [3, с.67]. Передбачалося, що заповнення вакантних місць, навчання кадрів і їхнє переміщення можуть і повинні вирішуватися в планово-директивному порядку стосовно до всього суспільства. Проте останнім часом стало ясно, що тільки адміністративними та правовими засобами проблеми оптимальної трудової зайнятості вирішити не можна.

Дослідження показують, що в громадській думці існує своєрідна ієрархія, шкала престижу професій [4, 5]. Тут необхідно враховувати різницю між такими поняттями, як престиж і привабливість професії.

Соціальний престиж можна визначити як систему критеріїв, що інтегрують засоби оцінок і почут-

тів, які стосуються положення індивідів і соціальних груп у системі нерівності. Іншими словами, під престижем професії звичайно розуміється оцінка соціальної позиції представника професії. Під привабливістю - оцінка праці, її зміст [3, с.69].

При цьому професія може бути привабливою, але не престижною, і навпаки. Оцінки престижу професій у більшій мірі визначаються соціально схваленими цінностями, а оцінки привабливості - потребами, інтересами людини. Ці оцінки, як правило, суб'єктивні, але вони безпосередньо пов'язані з об'єктивними матеріальними умовами і є відбитком у свідомості людини об'єктивної реальності.

Критеріями престижу можуть служити:

- характеристика праці (умови, характер);
- міра її складності;
- ступінь творчої змістовності.

- соціально-економічний статус професії, виражений через міру матеріальної і моральної винагороди за працю, через сукупність умов, запропонованих працею для творчого розвитку працівника.

Поінформованість про стан і зміну "східців" престижу професій у системі правоохоронних органів, а так само престижу професії міліціонера у структурі суспільства, за допомогою методів соціології громадської думки може допомогти в вирішенні цілої низки практичних завдань.

Така інформація дає можливість цілеспрямовано і динамічно вести профорієнтаційну роботу, змінити форми пропаганди й агітації, більше уваги приділяти працівникам потрібних спеціальностей, що знаходяться в нижній частині "східців" престижу.

Крім того, ця інформація дозволяє знайти слабкі місця в роботі з кадрами неprestижних служб, ви-

явити недоліки в організації їх праці, у невідповідності умов праці моральній і матеріальній винагороді за працю.

Престиж професії відносно пересування кадрів усередині системи органів внутрішніх справ з однієї служби в другу на рівнозначну посаду пояснюється багатьма причинами: незадоволеністю роботою у своїй службі і підрозділі, конфліктами в колективі, неможливістю просування, і, нарешті, покликанням. Іншими словами, працівник, висловлюючи бажання перейти в іншу службу або інший підрозділ, думає, що він одержить на новому місці більше якихось переваг, чим у старому підрозділі. Таким чином, картина зовнішньо хаотичного пересування працівників пояснюється тим, що є служби, які є привабливими майже для всіх співробітників, в інших працювати хочуть лише деякі. У результаті створюється об'єктивна картина "східців" престижу.

Крім того, опрацювання цього питання дозволяє вирішувати не тільки проблеми внутрішнього характеру, але і розглядати питання, пов'язані з відношенням різноманітних категорій населення до органів правопорядку, взаємозв'язком громадськості і міліції.

Проте, необхідно визнати, що проблема престижу взагалі, і щодо правоохоронної системи зокрема, тільки починає досліджуватись. На відміну від вітчизняної практики, на Заході вже досить довгий час проблема престижу поліцейської роботи вивчається фахівцями на серйозному науковому рівні [6-11]. Справа в тому, що в 70-ті роки перед поліцейськими підрозділами країн Західної Європи і США стала дилема - або піти по шляху екстенсивного технічного оснащення та перетворення поліцейських департаментів у справжні фортеці, а всіх полісменів забезпечити швидкісними автомобілями з сучасними засобами зв'язку, або - по шляху наближення поліції до місця проживання громадян та збільшення числа піших патрулів. Як відомо, багато поліцейських апаратів, особливо в США, Голландії та інших країнах пішли саме цим шляхом, зосередивши основну масу сил в районах проживання громадян, залишивши в центральному відомстві підрозділи слідства, розвідки, криміналістичні й інформаційні.

Такі дії поліцейських організацій були засновані на теорії, що набула достатньо широке поширення та одержала назву "соціальний напрямок" або "соціальний підхід". "Соціальний напрямок" відрізняє прагматичний характер, спрямованість на рішення практичних питань поліції і, що головне, урахування соціальної реальності. У самій теорії схематично можна виділити два напрямки. По-перше, стосовно питання професіоналізму в роботі поліцейського, ознаками якого за спеціальною американською літературою є [11-14]:

- відповідний обсяг знань і інтелектуальний рі-

вень;

- тривалий період навчання і підготовки (бажано у вищих навчальних закладах);

- відповідність функцій, що виконуються, основним соціальним цінностям суспільства;

- автономія;

- мотивація, що включає почуття цілі;

- схильність до роботи, заснована на прагненні задовольнити потреби населення;

- почуття спільності серед практичних працівників;

- наявність професійного "кодексу", що забезпечує внутрішню дисципліну.

У відношенні останнього потрібно зауважити, що існуючий у США "Кодекс професійної етики службовця поліцейських органів" є ідеологічно витриманим документом. Там можна знайти такі рядки: "...служити людям, захищати безневинних від обману, слабких - від тиску і залякування, охороняти конституційні права громадян на свободу, рівність і справедливість, ...не припускати, щоб почуття упередження, ворожості і дружби впливали на службові рішення..." [13, с.5].

По-друге, теорія виділяє три службові функції поліції в суспільстві:

- примус до виконання законів;

- боротьбу зі злочинністю;

- охорону громадського порядку.

Остання має особливу важливість, бо за оцінками прихильників "соціального підходу", вона через свою об'ємність і значну різноманітність здійснюваних заходів є найбільш складною. Тому професіоналізм поліції, в першу чергу, пов'язується з удосконаленням її діяльності в сфері охорони громадського порядку, тобто надання "соціальних" послуг населенню. Професіоналізм, на думку прихильників "соціального підходу", насамперед, означає уміння поліції підтримувати тісні контакти з населенням.

Це необхідно і для підвищення ефективності поліцейських заходів у боротьбі зі злочинністю. Наявність тісних контактів і порозуміння з населенням значно посилює превентивні можливості поліції в боротьбі зі злочинністю.

Кваліфікація працівника правоохоронних органів в сучасних умовах визначається рівнем його підготовки в таких сферах, як соціологія і психологія, умінням орієнтуватися в міжособистісних і сімейних відносинах. Певне значення надається також володінню працівником комунікативними якостями, глибоким знанням усіх тонкощів расових і етнічних проблем, навичками артистичного перевтілення у відповідні ролі для встановлення і підтримки потрібних контактів із населенням. Звідси цілком логічним виглядає положення про те, що центральним об'єктом професіоналізму виступає співробітник служби охорони громадського порядку, тобто - пат-

рульної служби. Оскільки він має найбільш широкі і тривалі контакти з населенням, саме на його рівні необхідно зосередити зусилля по підвищенню професіоналізму в діяльності поліції. Професійно підготовлений співробітник патрульної служби, знаходячись у постійній взаємодії з населенням, так би мовити, втілює в собі всю поліцію: за його діями населення оцінює діяльність поліції в цілому і відповідно підтримує її або критикує.

У зв'язку з цим саме ця служба та її дії заслуговують особливої уваги. Закордонний досвід показує, що престиж і, відповідно, високий статус цієї служби має вагомий вплив на формування думки про всю систему правоохоронних органів [15, с. 14].

Престиж і оцінка органів внутрішніх справ із боку суспільства, різноманітних його інститутів і соціальних груп залежить не тільки від номінального набору прав і обов'язків, привілеїв і пільг, можливостей представника силових структур, але й від тісної взаємодії, обопільного спілкування і співробітництва громадськості і підрозділів органів внутрішніх справ, у процесі чого повинний створюватися позитивний і, головне, правдивий образ міліціонера, основним принципом роботи якого стає сьогодні увага до інтересів особистості, як до інтересів держави і суспільства [1, с. 187].

Таким чином, проблема престижу органів внутрішніх справ повинна розглядатися не тільки з погляду номінального фіксування того або іншого рівня престижу служби або підрозділу, але так само з погляду управлінського підходу, коли престиж може бути використаний як підстава для кадрових ротаций, формування комплексу мотиваційних орієнтацій співробітників і закріплення в громадській свідомості позитивного уявлення про співробітника правоохоронних органів із метою підвищення ефективності їхньої діяльності.

Робота щодо підвищення престижу й авторитету міліції серед населення може мати декілька напрямків, серед яких основними є:

- удосконалення правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ;
- проведення низки заходів щодо організаційно-штатної діяльності;
- налагодження й інституціональне закріплення зв'язків із громадськістю;
- відбір та ротация кадрів;
- професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів;
- соціально-психологічна і виховна робота з кадрами;
- посилення дисципліни і законності;
- міжнародне співробітництво.

Оскільки найважливішим напрямком підвищення якості роботи органів внутрішніх справ країн Європейського союзу розглядається орієнтація на

потреби клієнтів (населення), то й у вітчизняній практиці необхідно особливу увагу приділити проблемі громадської думки щодо діяльності міліції [15, с. 13]. Необхідний перегляд самої концепції врахування громадської думки в механізмі керування міліцією. Головною тут повинна бути не оцінка думки населення про діяльність міліції, а з'ясування того, що очікує населення від діяльності міліції, які проблеми, на думку населення, вона повинна вирішувати. Тому при опитуванні увагу необхідно приділяти наступним блокам:

- які проблеми в забезпеченні правопорядку бачить респондент;
- що він очікує від діяльності міліції;
- як він оцінює діяльність міліції щодо конкретного випадку.

Здійснення запропонованих заходів можливе тільки за умов використання методологічної бази соціології громадської думки і буде сприяти підвищенню авторитету і престижу професій, пов'язаних з охороною громадського порядку і боротьби зі злочинністю, що, у свою чергу, буде впливати на підвищення ефективності і якості діяльності органів внутрішніх справ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. –Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. –480 с.
2. Рущенко І.П. Соціологія: Курс лекцій. –Х.: Ун-т внутр. справ, 1996. –210 с.
3. Роша А.Н. Основы социологических знаний. –Ч.3: Социология организации. Органы внутренних дел как социальная организация. –М.: Академия МВД СССР, 1990. –79 с.
4. Титма М.Х., Тальюнайте М.Й. Престиж професій: (Социологический анализ). –Вильнюс: Минтис, 1984. –185 с.
5. Черноволенко В.Ф., Оссовский В.Л., Паниотто В.И. Престиж профессии и проблемы социально-профессиональной ориентации молодежи. –К.: Наукова думка, 1979. –154 с.
6. Бельсон Я.М. Бюрократия, полиция и вооруженные силы в современном буржуазном государстве. –М.: Академия МВД СССР, 1969. –145 с.
7. Губанов А.В. Полиция Запада: основы деятельности по охране правопорядка. –М.: Изд-во «Фолио», 1993. –213 с.
8. Крылов Б.С. Полиция США: основные черты организации и деятельности. –М.: Академия МВД СССР, 1972. –242 с.
9. Крылов Б.С. Полиция Великобритании: основные черты организации и деятельности. –М.: Академия МВД СССР, 1974. –156 с.
10. Юмашева Э.Г. Из истории полиции Западной

Европы // Тр. Омской высш. шк. милиции МВД СССР. –1977. –Вып. 24. –С. 124-135.

11. The police service in Great Britain. –1988. – P.52.

12. Polizia moderna. –1977. –№ 4-5. –P.42.

13. The patrol operation. –Washington.D.C., 1970.

14. Freidmann, Robert R. Community policing: Comparative perspectives and prospects. –N.Y.: Georgia State University, Harvester Wheatsheaf, 1993.

15. Анисимков В.М., Буничев Ю.А. Полиция

XXI века: концепции и механизм реализации (по материалам 1-го полицейского конгресса по вопросам управления качеством работы полиции): Лекция. –М.: Академия управления МВД России, 1998. –12 с.

16. Мазаев Ю.Н. Как изменяется отношение населения к милиции? // Социологические исследования. –1997. –№ 11. –С.39-42.

Надійшла до редколегії 24.10.2002

ШЕЙКО Р.В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ БАЗЫ СОЦИОЛОГИИ ОБЩЕСТВЕННОЙ МЫСЛИ В ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Рассмотрена роль общественного мнения в формировании престижа и привлекательности органов внутренних дел; выделены службы, деятельность которых влияет на формирование общего образа милиции, а также основные направления в изучении общественного мнения относительно деятельности милиции.

***

SHEJKO R.V. USAGE OF METHODOLOGICAL BASE OF SOCIOLOGY OF PUBLIC THOUGHT IN PRACTICAL ACTIVITY OF LAW-ENFORCEMENT ORGANS

The role of a public opinion in formation of prestige and attractiveness of law-enforcement bodies is reviewed; the services are selected, the activity which one influences formation of a general image of militia, and also reference directions in analysis of a public opinion concerning activity of militia.